

ХРИСТО БОТЕВ - НА ПРОЩАВАНЕ

СВЕТОВЕТЕ НА МАЙКАТА И СИНА В ПОЕМАТА

Съдбата на лирическият герой в поемата „На прощаване“ е неделима от личността на самия Ботев. Художествената и житейската правда в тази творба са тясно преплетени. Стихотворението е драматично изповед-послание на сина към майката в един от най-съдбоносните моменти от неговия живот, когато се готви да премине Дунав с въоръжена чета, за да се бори и загине за свободата на България. Синът бунтовник изпитва съчувствие към болката на най-близкия си човек - майката, затова желае да мотивира своя избор пред нея и да я накара да съпреживее неговите мисли, чувства и надежди.

Майката и синът в поемата „На прощаване“ живеят в различни светове в художественото пространство на Ботевите поетични представи за националния дух на епохата. Синът е изгнаник в чужда земя, а майката е останала „там“ - в родното пространство, при бащиното огнище, но под угрозата на робския произвол. Бунтовникът живее с повелите на настоящето за борба с поробителите и с мечтите си за бъдещата свобода, а майката свято пази традициите на миналото. Във въображаемия диалог с майката говори синът. Правото на изповед е негово. Той е водещ в поетичната аргументация на тезата за синовния дълг, общественото признание и ранната героична гибел. Диалогът между майка и син е път към общ духовен свят. Бунтовникът се стреми да приобщи майка си към своите духовни ценности, да я превърне от майка с патриархални разбирания в „майка, юнашка“, която да разбере величието на идеала за свобода, да приеме с гордост саможертвата му за народ и родина и да му даде своята прошка и благословия за избрания път.

Световите е, в които живеят майката и синът, и позициите, от които тръгват към изпитанието, са различни, но не и безнадеждно раздалечени. Свързва ги обичта между двамата и омразата им към робството:

*Но кажи какво да правя
кат си ме, майко, родила,
със сърце мъжко, юнашко,
та сърце, майко, не трае
да гледа турчин, че бесней
над бащино ми огнище*

Обичта и привързаността на бунтовника към майка му го карат да съпреживява нейната болка при вестта за възможната му гибел, да чува нейния плач и да предусеща всички нейни неизречени, но добре познати му горчиви укори и мисли. Това са мислите и укорите на всяка майка, вярна на патриархалните традиции. Тя трудно би-разбрала защо точно нейното „първо чедо“, вместо да гледа дом, семейство и стари родители, трябва да стане „хайдутин“ и да намери смъртта си в боя. Затова се старее да я утеши и да пренасочи вниманието ѝ към истинската причина за неговия необичаен избор: робството. Представата за „таз турска черна прокуда“ е болезнена и достатъчно осезаема, за да превърне сълзите ѝ в клетви срещу поробителя. Непримириемостта му към робството го подтиква да избере изгнанието, борбата за свобода и ранната гибел. Героичният избор разделя световите на майката и сина в пространствено отношение. Принуден от обстоятелствата да напусне родния си дом и родната земя, лирическият герой се скита с братя по съдба — „немили, клетки, недраги“ - в света на чуждото, определен точно и кратко с израза „таз тежка чужбина“. Емоционално натовареният епитет „тежка“ и глаголите: „да ходим“, „да се скитаме“, разкриват негостоприемството, равнодушието и дори враждебната същност на този чужд свят. Той никога не би

могъл да бъде за изгнаниците нещо повече от принудително и временно използвано убежище от робския произвол:

*Но кълни, майко, проклинай
таз турска черна прокуда,
дето нас млади пропъди
по таз тежка чужбина —
да ходим, да се скитаме
немили, клетки, недраги!*

Светът на родното се оказва недостъпен за бунтовника, но това не му пречи да го носи в сърцето си и да го вижда в мислите си със спомена за бащиното огнище и за всички близки и скъпи нему хора, останали там. Обобщеният метафоричен образ на родното пространство - „бащиното огнище” - е духовната опора за героя, която му дава сила и го мотивира за предстоящата борба и възможната смърт. Майката е нравствената същност на родното, духовен израз на дома. Тя вдъхва любов на своите чедра към всичко родно. Остава някъде „там” - в безкрайно скъпата, но поробена родна земя. Нито майчината обич обаче, нито сълзите и клетвите ѝ могат да защитят дома, близките и родното пространство от безчестието и насилието. Затова бунтовникът така настойчиво ѝ внушава необходимостта от борба и от саможертва за свободата на родината. Това е единствено гарантираната възможност да се върне - жив или мъртъв - в родното пространство, оставяйки зад гърба си чуждата земя и изгнанието. Преминаването на Дунава е съдбоносна стъпка за него, граница между родното и чуждото, между робството и свободата, което го изпълва с възторг и нетърпение:

*ах, утре като премина
през тиха бяла Дунава!*

Световите на майката и сина ще преодолеят разделението повече в пространствено отношение, защото в мечтите си той вижда среща с нея и любимата именно в света на родното, а ако загине - то пак завинаги ще остане в родната земя, приела „черни му кърви” и „бяло месо”. Ако нещо остава да ги разделя, то това са все още различните им схващания за синовния дълг, за хорското мнение и за неизбежната му гибел за свободата на отечеството. Затова и майката на бунтовника в неговите представи е вече „майка юнашка”. Нейният образ е с променени стойности, далеч от патриархалната затвореност на съзнанието. Той иска да я приобщи към своето време и към своя духовен свят, за да стане той и неин свят. Това няма да намали болката в майчиното сърце, но ще влее в него утеха, сила и гордост от загиналия с „юнашка смърт” син. Бунтовникът престава да изпитва угризение, че жестоко наранява със смъртта си своята майка едва когато стига до заключението, че родината също е майка и то за всички. В такъв случай той не изменя на синовния си дълг на „първо чедо”, а откликвайки на „гласа народен”, го изпълнява едновременно и п ред собствената си майка, и пред майката родина, загивайки за свободата на цял народ:

*Там аз за мило, за драго
за теб, за баща, за братя -
за него ще се заловя,
пък... каквото сабя покаже
и честта, майко, юнашка!*

Ако майката приема света на сина си като свой, ако разбере със сърце и разум причините, които са го принудили да поеме пътя на борбата, то тя ще бъде неуязвима и за хорските одумки и ще ги отмине, без да ги слуша. Тя ще знае за какво е загинал първородният ѝ син и дали наистина е изпълнил дълга си към нея. Това ще ѝ даде сили да се отнесе с презрение към неразбиращите неговата мисия:

нито пък слушай хората,

*дето ще кажат за мене
„нехранимайка излезе...”*

Юнашката майка, за която мечтае в своята изповед-послание бунтовникът, трябва да има достатъчно и много повече от обикновената майка сили и воля, за да потисне болката у себе си и да разкаже на невръстните му братя защо и как е загинал. Светът на майката не е вече нейният предишен свят, изчерпващ се само с измеренията на „бащиното огнище”. Тя трябва да вижда, да предвижда и да разбира неразбираеми преди това за нея неща, да се издигне над другите, за да бъде достойна майка на син със „сърце мъжко, юнашко”, който е отгледала. Тогава ще бъде способна да му прости, да предаде неговия завет на братята му, за да поемат неговия път и накрая дори сама да го благослови:

*И тогаз с венец и китка
ти, майко, ела при мене,
ела ме, майко, прегърни
и в красно чело целуни —
красно, с две думи заветни:
свобода и смърт юнашка!*

Очакваната от бунтовника майчина благословия при въображаемото му победно завръщане в родното място, преди да поеме пътя на саможертвата, е пресечната и върхова точка, в която се срещат световите на двамата. Майка и син са вече единомишленици и оттук нататък те имат общи надежди и обща утеха — безсмъртието на загиналия за народа си борец за „правда и свобода”.